

PHARE után

1989-ben az eredetileg Lengyelországot és Magyarországot segíteni hivatott PHARE program azzal indult be, hogy a kommunista rendszer alól felszabaduló országok gazdasági és társadalmi viszonyainak átalakulását segítsék. Az Európai Unió ideai büdzséjében tervezett összegeket kivéve eddig összesen 23 milliárd francia frankba került ez a segítség Európa boldogabbik felének, amely természetesen már nemcsak a magyar és lengyel, hanem szinte az egész kelet-közép-európai átalakulást is szolgálta. A program kezdeményezője és motorja mindvégig a francia kormány volt. Ez az összeg, mint tudjuk, nem váltotta meg a világot, ám a tökehiányban szenvedő magyar ágazatoknak sokszor jelentett legalábbis lehetőséget.

Az 1989 óta Kelet-Közép-Európába érkező PHARE-keret durván számolt 4,6 milliárd dollárja (átlag évi 75 millió, minimum a hat társult országra leosztva) nyugat-európai szemszögből nem egy egetrengető összeg. Nyilvánvalóan a magyar felsőoktatás és tudomány sokkal jobban járna, ha Magyarország tagja lenne az Európai Uniónak és az uniós büdzsé fejlesztési alapjaiból részesülne, mintsem a PHARE-programból. Ezeket az alapokat a „gazdagok”, Németország, Franciaország, Nagy-Britannia töltik fel évente, hogy az Unió hozzájáruljon a „szegényebbek” (Írország, Portugália, Görögország, Spanyolország) fejlődéséhez. Magyarország – már csak a Maastrichti Szerződés költségvetési deficit-csökkentő követelményei miatt is – tagfelvétele után jó ideig nem tartozhatna az „élbolyba”, és meglehet, hogy a gazdaságunk még nem bírná a szabadversenyt a közös európai piacon, de felsőoktatásunk fejlesztésének kifejezetten jót tenne, ha a segélyalapokat igényelhetnénk, s nem a különprogramot. Ez azonban sajnos még hosszú idő kérdése lehet.

P. J.

Dalphareg

Az oktatás és a gazdaság kapcsolatainak erősítését segítő Phare programra benyújtott pályázat „A délföldi felsőoktatás aktívizálása a régió gazdaságáért” címet viseli, fantáziájával: Dalphareg. Célja egy olyan új képzési forma kialakítása, továbbfejlesztése, s – a második szakaszban – megvalósítása a régióban, amely egyszerre garantálja a kívánt magas szakmai színvonalat, a képzés gyakorlatorientáltságát, valamint a munkanélküliség visszaszorítását.

A sikerrel pályázott konzorciumban felsőoktatási intézmények, szakmai érdekvéközetek vannak: a József Attila Tudományegyetem, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, a francia Lille egyeteme, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Csongrád megyei Szervezete, a Média Menedzser Oktató Kft., a Pulzus Oktatószervező Bt. és a Kézműveskamara.

Egy hosszú távon életképes szakképzési program megvalósításához az eddigi helyi, országos és nemzetköz-

zi tapasztalatok eredményeit kívánják felhasználni. A francia kormány támogatásával több olyan együttműködés jött már létre, amelyek a magyarországi szakképzés fejlesztését célozzák, köztük a JATE és a Lille-i Egyetem közötti bilaterális kapcsolat. A JGYTF Szakképzési Intézetének programja (37 szakterület), a SZOTE tapasztalatai („nulladik évfolyam”), a JATE már elkészült és készülő tervezetei, valamint a konzorcium többi tagjának tapasztalatai szolgálnak kiindulópontként.

A kamarák átfogóan képviselik a régió gazdaságát, s együttműködik a konzorciummal a Munkügyi Központ, amely a munkaerőpiaci helyzet ismeretében befolyásolja az új képzések kialakítását.

A Phare-pályázat eszközeivel egyelőre négy szakmacsoportban kívánnak széles tudományos ismeretekre alapozott, gyakorlatorientált, modulrendszerű, több kimeneti pontot kínáló képzést bevezetni: alkalmazott terméstudományos, műszaki jellegű képzés; gazdasági-jogi-adminisztratív képzés; humán erőforrások, szolgáltatások, média; informatikai szakmai képzés.

S. E.

Hiábavaló abban reménykedni, hogy a nyelvrokonság és a fajirokonság különbözőségét valaki közérthetően elmagyarázza! Ez a benyomásunk, mikor azon honfitársaink megnyilvánulásairól hallunk vagy olvasunk, akik „hazafias érzéseik” kifejezéseként kijelentik: nem elég „elkelő” a nyelvünk finnugor eredetéről szóló magyarázat.

Bár a finnugor rokonság gondolata nem felejtődik el most, mikor a honfoglalás 1100. évfordulóját ünnepeljük. Például a Néprajzi

Múzeumban nyílt kiállítás, s Budapesten megrendezik a finnugor világkongresszust.

Szakembereket, vagyis finnugor szakosokat Magyarországon a budapesti, a debreceni és a szegedi tudományegyetem bölcsészettudományi karán képeznek. A szegedi Finnugor Tanszéket 1959-ben Hajdú Péter alapította, jelenleg a 7 fős tanszéken a Feladat: a kutatómunka mellett négy féléven át minden magyar szakos egyetemista oktatása, illetve a 25 finnugor szakos hallgató munkájának irányítása.

A finnugrisztika: a kisebb népek és nyelvek kultúrájának tudománya – vallja dr.

Küszöbön az átalakulás

A magyar felsőoktatás nagyon magas színvonalú. Szeretjük ezt hallani – és külföldön is elismerik. Csakhogy! A felsőoktatásunk szerkezete merev; a felvételképessége messze elmarad az európai átlagtól; a tantervrendszere sok területen elavult, oktatási módszerei egyoldalúak; a képzés meglehetősen elitista. Mindezt már nem annyira szeretjük hallani, de ettől még igaz. A változtatás sürgető. Az itt is kibontakozó versenyben az lesz a győztes, aki először lép. Mik a legésszerűbb lépések? – erről kérdeztem Csernus Sándort, a JATE oktatóját, aki a párizsi Magyar Intézet volt oktatási és kulturális titkáraként az OECD oktatási bizottságában szerzett nemzetközi tapasztalatokat, s hazatérve eredményesen használja ezeket.

● Melyek a legfőbb különbségek a mi felsőoktatásunk és a fejlettebb országoké között?

– A világ leginkább azt nem érti, hogy ha valaki nálunk 10 félévet elvégez valamely egyetemen, de mondjuk egy államvizsgája hiányzik – még mindig csak érettségije van. Ez

iszonyú pazarlás.

A legjobban a francia szisztémát ismerem: hasonló esetben, vagyis 10 félév után ott már legalább háromféle végzettsége van a hallgatónak, mert a képzés lépcsőzetes. Ez nálunk hiányzik. Az OECD országtanulmánya leszögezi, hogy a magyar felsőoktatásban magas a színvonal, de hiányoznak a rövidciklusú képzési formák, a rendszeres továbbképzés és a távoktatás.

● Nincs elég bajunk? Éppen egy gazdasági válságban kell megváltoztatni a mégiscsak működő felsőoktatást?

– Éppen. A világ több fejlett országában a gazdaság válságának időszakához köthető a rövidciklusú képzés, mint új oktatási szektor kiépítése. Nagyon egyszerű a magyarázat: a gazdaság ilyenkor gyorsan és folyton változik, szakemberigényének kielégítése nem képzelhető el olyan merev felsőoktatási struktúrában, mint jelenleg a miénk, csakis egy rugalmasabb szisztémában. Nem tartható az a helyzet, hogy ha valakit fölvesznek egy egyetemre, kényszerpályára kerül, kénytelen elvé-



Csernus Sándor: Ha több lépcsőben lehet szerezni a diplomákat, többféle lesz az elhelyezkedési esély is.

(Fotó: Révész Róbert)

gezni azt az egy szakot és képtelen öt éven belül diplomához jutni. Amikor hozzájut, az már nem konvertálható a gazdaságban. Ha mégis munkához jut, a munkaadó azt mondja: szép, szép, de akkor most kiegészítő programokon tanulja meg, amit itt kell csinálni. Vagyis bármilyen dicséretes az elitképzés, a gazdaság

közvetlenül konvertálható diplomát

igényel. Ezt olyan felsőoktatás tudja adni, amelyik rugalmas, folyamatosan kooperál a gazdasági közeggel. Úgy van megszervezve, hogy a fiatalnak módjában áll 2-3 éves felsőfokú szakképzésben résztvenni; ezzel a diplomával elhelyezkedhet a szakmájában, vagy folytathatja szakirányú tanulmányait a graduális felsőoktatásban.

● A rövidciklusú képzés ezek szerint a másik bajra is orvosság lehet, hiszen sokkal többen részt vehetnek benne.

– Megnyitja a felsőoktatást a tömegek felé és nem lesz pazarló. A mai felsőoktatás a bejutáskor szelektál. A rövidciklusú szakképzéssel úgy lehet szelektálni, hogy ne legyen veszteség. Olyan háló alakul a felsőoktatásban, hogy a graduális képzésből kiesőket felfogja,

s azt is lehetővé teszi, hogy az arra alkalmasak a legmagasabb képzési szintig jussanak. A lépcsőzetesség, a különböző szinteken elismertető modulok átjárhatóvá teszik az egyes szinteket. A jelenlegi diplomások túl-képzetteknek „nyilvánítja” a munkaerőpiac; ha több lépcsőben lehet szerezni diplomákat, többféle lesz az elhelyezkedési esély. Ha valaki megbukik negyedéves korában, akkor sem vesznek kárba addigi tanulmányai: elhelyezkedhet a szakképzésével. A felsőoktatás gazdagodik, a gazdaság jól jár, az előnyök kölcsönösek.

● Ha mindenkinek jó, miért kislekednek az egyetemek a rövidciklusú képzés bevezetésével?

– A küszöbön vagyunk. Az egyik nagy probléma, hogy nincs meg a törvényi háttér – a módosítási javaslat már tartalmazza. De hiányzik az infrastrukturális háttér is és – nem utolsósorban – meg kell változnia az egyetemi elitszemléletnek.

● Ha jól értem, a változtatás pénzigényes; az OECD támogatna ilyen programot?

– Pénzt nem ad, de szakmai nagyhatalom, ezért arra lehet pénz szerezni európai forrásokból, amit az OECD szakmailag helyesnek tart. A rövidciklusú képzés integrációja a felsőoktatásba, a képzés tömegesítése és módszereinek korszerűsítése – pél-

dául a távoktatás megszervezése – olyan program, amely

az EU anyagilag támogat.

A PHARE egyik programjának – „A felsőoktatás és a gazdaság erősítése” – négy blokkja van; közülük az egyik a rövidciklusú felsőfokú szakképzés rendszerének kialakítását segíti. Ezt a JATE vezetésével létrehozott konzorcium megpályázza, s a 78 pályázó közül a mi konzorciumunk kapott javaslatot a teljes összeg megvalósítására. Ez azt jelenti, hogy a következő két évben 34-35 millió forintunk lesz arra, hogy a rövidciklusú felsőfokú szakképzés programját beindítsuk és később is működőképes rendszerré alakítsuk.

Kíséleti jelleggel már 1997 szeptemberében bevezetjük a képzést, ami azt is jelenti, hogy a felsőoktatási intézmények integrációja tartalmi szempontból is követelményé válik.

Az új oktatási szisztémában szükségképpen szorosan együtt kell működni több egyetemi és főiskolai intézetnek, tanszéknek, vagyis egy universitas-szintű szakképzési intézet létrehozása előtt állunk.

Sulyok Erzsébet



Másképp csinálják Brit rendszer

A leglényegesebb különbség a magyar és a brit közép- és felsőoktatás között az, hogy a fiatalokat nem kényszerítik végleges döntésekre és a rostálások alkalmából senkinek nem kell véglegesen lemaradni: minden évben léphetnek oldalirányba, vagy felfelé is.

A tanuló 16 évesen dönt először: képes-e intenzív tanulásra? Ha igen, két évig néhány tárgyból továbbképezi magát, s belép a felsőoktatási, vagy felsőfokú (nem specializált) szakképzési rendszerbe. Ha nem, belép a munka világába, ami szövevényes további lehetőségek tárháza.

A felsőoktatás résztvevője nem „egyetemre” vagy „főiskolára” jelentkezik, hanem kurzusokra: minden apró, időszakos minősítés (certificate) erre vonatkozik, mindig van továbbvihető értékelése, gyűjtőgeti a teljesítményeit. Minden szinten átjáró, hidak vannak a felsőoktatási és a szakmai felsőoktatási rendszerek között.

Francia vonások

A diplomák komplex és változatos rendszere központosított: a megszerzés feltételeit országos bizottságok határozzák meg. A diploma lehet helyi (az egyetem által létrehozott, helyi, regionális igényektől függ), országos (minisztérium által akkreditált, a három ciklusú képzéshez igazodik) és nemzetközi (az együttműködésben résztvevő egyetemek kölcsönösen elfogadják egymás diplomáit). A centralizált rendszer meglepően rugalmas: az intézmények és a diplomák közötti átjárhatóságot garantálja és szabályozza. A rövid távú felsőfokú képzés (érettségi plusz 2-3 év) döntően a felsőoktatásra épít, felsőfokú szakdiplomát ad, amely a munkábaálláshoz is és a rendes egyetemi tanulmányok folytatásához is felkészültséget bizonyít. Egy másik forma az érettségi után 1 plusz 3 év tanulmányi időben tervezett, tudományos és technikai képzést ajánl szakmai gyakorlattal, s a négy éves egyetemi tanulmányok alatt három diplomát ad. A harmadik év után a (kiegészítő) Masters címet is meg lehet szerezni, és a három diplomával a kutatás világába is be lehet kapcsolódni, s kutatói szakképzést szerezni.

● Méhecske: mehiläinen

Rokonaink, merre vagytok?

Mikola Tibor, a József Attila Tudományegyetem Finnugor Tanszékének vezetője. A szegedi specialitás: a finn és az észti nyelvtudományi figyelemmel kísérése mellett a kisebb finnugor népek nyelvének kutatása és oktatása. A finn, a lapp, a mordvin, a votják, a vogul, az osztják és a szamojéd nyelvet is megismerheti a finnugrisztika iránt érdeklődő szegedi egyetemista. Szívügyük: a legkisebb nyelvrokonság finnugor népek kutatására, a Szibériában élő vogu-

lokra, osztjákokra, szamojédekre való koncentráció. A szegedi tanszék munkatársai a különféle oroszországi tanulmányutakon, a helyszínen a kihálóban lévő népek tagjaitól minél több nyelvi és folklór anyagot igyekeznek gyűjteni a tudomány számára. Az alapnyelv visszaillesztéséhez a legtöbb archaizmust, ősi vonást ezen kis, elzártnak élő népek nyelvénél. A szegedi Finnugor Tanszék könyvtára kiemelkedik a hazai szakkönyvtárak közül. A könyvtár egyik

sajátossága, hogy fölállalta az általános nyelvészeti anyagok gyűjtését. A másik: gazdag az oroszországi publikációkban, s e szempontból csak a hamburgi és a helsinki egyetem előzi meg a szegedit. A „családfáról”, pontosabban a „nyelvrokonfáról” már az első nyelvtan órák valamelyikén hallunk. Életünk során persze csak kevesen találkozzunk egy igazi vogullal vagy osztjakkal, legközelebbi nyelvrokonainkkal, hogy „beszélgesünk”, így tegyük próbára az

iskolában tanultakat. Jó esetben egy testvérvárosi finnt örvendeztetünk meg azzal, hogy elsoroljuk az egykori nyelvtan órán hallott, s agyunk valamelyik rekeszében azóta is őrzött néhány szót: például kala (hal) vagy mehiläinen (méhecske), mely önmagában egy daltal...

Az egyetemen a magyar nyelv szakos hallgatók összesen 40-50 órát töltenek finnugor stúdiumokkal. Hallanak a nyelvrokonság és a fajirokonság különbözőségeiről, a finnugor nyelvrokonság legfontosabb nyelvészeti bizonyítékairól és az őshaza kutatás módszereiről is. A finnugor oktatás fel-

adata, hogy a magyar nyelv-történet legősibb szakaszát, a gyökereit bemutassa. Akin ez felkelti az érdeklődését az egyetemen, az a rokon népek műveltségével és nyelvvel is megismerkedhet. Minden nemzet azonoságtudatához tartozik az adott nép eredetének, műveltségének a kérdése. Esetünkben az is, hogy nyelvrokonaink értékes népi kultúráját, folklóráját nem tagadjuk meg. Talán önbizalmunkat is növelheti a tény: Szibériában élő nyelvrokonaink számitanak ránk. Számukra mi, magyarok vagyunk a viszonyítási pont, a „nagy” nemzet.

Ú. I.